

TEMETTÜÂT DEFTERLERİNE GÖRE İSAKÇA'NIN NÜFUS ÖZELLİKLERİ*

Raşit ÇÖLOĞLU**

Özet

Temettüât Defterleri 19. yüzyılda gerçekleşen malî yenileşme ve düzen çalışmalarının doğurduğu bir uygulamadır. Yerel tarih araştırmaları için çok önemli birer kaynak olan bu defterler, tutulduğu bölgedeki hane reislerinin isimlerini, mesleklerini, vergilerini, gelir kalemlerini ve taşınmaz mülklerini içermektedir. İsakça Kasabası Temettüât Defterleri de iktisadi ve sosyal tarih açısından çok zengin veriler sunmaktadır. Bu veriler ışığında İsakça'nın tahmini nüfusu, nüfusun dinî-etnik dağılımı ve yerleşim özellikleri tespit edilmiştir. Hane reislerinin meslekleri ve mesleklerinin yanında ek gelir sağlayan diğer uğraşları ve bunların toplam gelirdeki payları değerlendirilmiş; İsakça'da meskun olan halkın meslekî anlamda yerel ve bölgesel konumu belirlenmeye çalışılmıştır. Bunun yanında toplanan verginin gelirdeki payı, vergi çeşitleri ve oranları, vergi uygulamasında Müslüman- gayr-i Müslim ve etnik farklılıkların etkileri incelenmiştir. Toplam gelir, bunun gelir gruplarına ve gelir kalemlerine göre dağılımı ve gelir dağılımındaki dengenin ne kadar sağlanabildiği ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Temettüât Defterleri, Balkanlar, İsakça.

DEMOGRAPHICAL CHARACTERISTICS OF ISAKCA ACCORDING TO TEMETTUAT REGISTERS

Abstract

Temettuat Registers are an application occurred in the 19th century as a result of financial innovation. These records, which are very important sources for local history research, includes the names, professions, taxes, income items and properties of the head of households. Temettuat records of İsakça Town also provide rich data for economic and social history. In light of these data; residential properties, estimated population, distribution and religious-ethnic characteristics of the population of İsakça have been determined. Professions of the head of households, other works that provide additional income and their share in total income have been assessed. Local and regional position of the people who inhabited at İsakça have been determined in terms of vocational.

Key Words: Temettuat Registers, Balkans, İsakca

GİRİŞ

Bu çalışma Sillistre Kazası'na bağlı İsakça Kasabası'nın 1844-1845 yıllarına ait Temettüât Defterlerine göre sosyal hayatın özelliklerini incelemek için hazırlanmıştır. Temettüât Defterlerindeki kayıtlar, bölge için çok önemli ve hususi bilgilere ulaşmamıza imkan sağlamaktadır. Hane reislerinin dinî mensubiyetinin

* Bu makale yazarın 2010 yılında Marmara Üniversitesi S.B.E. 'ne sunduğu "Temettüât Defterleri Çerçevesinde İsakça Kasabası'nın İktisadî Ve Sosyal Yapısı (1844 -1845)" isimli tezinden üretilmiştir

** Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi S.B.E. Avrasya Araştırmaları Ana Bilim Dalı Doktora Öğrencisi E-posta: rasicologlu@gmail.com.

yanında mesleği, verdiği vergiler ve gelir elde ettiği tarım ve tarım dışı tüm kalemler burada yer almaktadır.

Makalemizde Temettüât Defterlerinden edinilen nüfus ve dinî yapı ile ilgili bilgiler ışığında kasabanın sosyal hayatını yansıtan bir portre çizilmeye çalışılmış kasabanın yerleşim birimleri itibariyle nüfusu, nüfusun yoğun ve seyrek olduğu yerler, hane reislerinin dini yapısı ve kasabanın din çeşitliliği ve yerleşim birimlerindeki etnik ve dinî mensubiyete bağlı yoğunluk farkları ele alınmıştır. Ayrıca kasabanın etnik ve dini farklılıklara göre ekonomik yapısı da değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bu açıdan örneğin gelirler, meslekler, vergiler (vergi-yi mahsusa, aşar, bağ aşarı, zecriye, cizye, adet-i ağnam ve kovan aşarı) bağlamında çıkarımlar yapılmıştır.

İsakça Kasabası sosyal ve ekonomik olarak değerlendirildiğinde çok çeşitlilik arz eden bir yapıya sahiptir. Osmanlı Devleti'nin değişik yerlerinde gözlenen farklı uygulamaların bir çoğuna İsakça Kasabası'nda rastlamak mümkündür. Kasabanın coğrafi, jeopolitik ve siyasi konumu onu Osmanlı için çok kritik bir yer haline getirirken, nüfus yapısındaki ve mali uygulamalardaki çeşitlilik, Osmanlı sosyal ve iktisadi tarihi konularında yapılacak çalışmalara önemli ve zengin malzemeler sunmaktadır.

1. İsakça Adı ve Tarihi

Halk arasında İskeçe de denilen (İnciciyan- Andreev, 1974: 119) ve bugün Romanya'nın Ukrayna'ya ile sınırında yer alan İsakça'nın isim olarak kökeni hakkında kesin bir değerlendirmede bulunmak zordur. Evliya Çelebi İsakça'yı "İshakçı" imlasiyla vermiştir(Murgescu, 2000: 490). Bunun nedeni olarak ise Anadolu'da Babaî İsyancıları'nı tertipleyen Baba İshak'ın bu kasabaya sürülmüş olmasını göstermektedir. Ancak kayıtlarda bu yönde bir bilgiye rastlanmamaktadır. Rukn al-Din Baybars İsakça'dan Sakçı şeklinde bahsetmiştir. Balkanlar ve Doğu Avrupa hakkında epey malumat sahibi olan Abu'l-Fida da İsakça'yı Sakçı olarak kaydetmektedir (Togan, 1983: 285). Bölgenin bir dönemler "Küçük İskit" (Scythiaminor) olarak da anılması İsakça kelimesinin İskitlerle yani Sakalarla ilgili olduğu ihtimalini akla getirmektedir. İsakça Kasabası'na ait Temettüât Defterlerinde isim "İsakçı" olarak geçmektedir. Ancak Türkiye'deki yayınların genel kullanımında bu isim "İsakça"dır. Biz de çalışmamızda kasabanın ismini İsakça olarak belirtmeyi uygun bulduk.

Aşağı Tuna'nın deltaya yakın kenarında nehri geçmeğe en müsait nokta İsakça'dır (Decei, 1993: 632). Yine Katip Çelebi de, İsakça'nın Tuna üzerinde meşhur bir geçit yeri olduğunu belirtmiştir (Decei, 1993: 629). Romalılar'ın hakimiyeti sırasında bu bölgede adı Keltçe'den gelen Noviodunum denilen bir yerleşme yeri olduğu bilinmektedir. Romalılar burada kale inşa ederek Tuna'daki donanmaları için bir üs meydana getirdiler (Murgescu, 2000: 489).

VII. yüzyıl Slav ve Bulgar işgalleri sırasında buradaki Bizans yerleşmesi dağılmakla birlikte Aşağı Tuna bölgesinde stratejik bir geçit noktası olarak önemini korudu. Bulgarların IX. Yüzyılın ilk yarısında Karadeniz'in kuzeyine yönelik saldırılarında burayı üs olarak kullanmaları Bizanslılarla aralarındaki başlıca ihtilaf konularından biriydi. XIII. Yüzyılda Moğolların Aşağı Tuna'daki ana karakol noktalarından biri haline gelince önemi daha da arttı (Ibram, 1999:28). Bizans-Ceneviz kalesi olan Vicina'nın İsakça'ya dahil bulunup bulunmadığı tartışmalı olmakla birlikte bu sıralarda İsakça'nın bölgenin önemli siyasi ve iktisadi merkezlerinden olduğu bilinmektedir. Sakçı (İsakça) bu tarihlerde Müslüman bir şehir olarak tasvir olunmaktadır (İnalçık, 1993b: 767). Burada Altın Orda hanları adına bronz ve gümüş

sikkeler basılmış, yine Altın Orda Hanı Tokta idaresine baş kaldıran (1297-1301) Emir Nogay ve oğlu Çaka adına para darp edilmiştir. Ayrıca XII. Yüzyılın sonları ve XIV. Yüzyılın başlarında buradaki darphanede basılmış Grek ve Latince yazılar taşıyan sikkelere rastlanmaktadır (Murgescu, 2000:489). Emir Nogay'ın ardından ise İsakça'ya Tokta'nın oğlu Tukul Boga yerleşmiştir.(İnalçık, 1993b: 767)

H. 1070 (1660) yılında buradan geçen Evliya Çelebi, II. Osman döneminde inşa edilen kalenin oldukça müstahkem olduğunu, içinde muhafızlara ait evler bulunduğunu yazar. Ayrıca kalenin dışında Tuna'nın güneyinde varoş kısmı yer alıyordu, burada tahtadan yapılmış saz örtülü evler vardır. Bu bilgiler de kasabanın ormanlık bir alana yakın olduğunu göstermektedir. Hıristiyan ahalinin önemli bir kısmı Eflaklı, Boğdanlı, Rum, Ermeni ve Bulgarlar'dan oluşuyordu. Buradaki Hasan Paşa Camii bir minareli olup ayrıca imareti ve dükkanları vardı. Hamam, çarşı ve pazarı da Hasan Paşa'nın gayretiyle kurulmuştur (Murgescu, 2000: 490).

1083'teki Kamanıçe Seferi'nden (1672) önce İsakça'da, Osmanlı ordusunun Lehistan ve Rusya'ya karşı girdiği seferler dolayısıyla erzak stoklamak için büyük depolar yapılmıştı. Eflak ve Boğdan ile Tuna bölgesindeki eyaletlerden sevk edilen zahire buradan gemilerle İstanbul'a yollanırken söz konusu seferler dolayısıyla artık bu depolarda muhafaza edilmeye başlanmıştı. Osmanlı orduları açısından taşıdığı lojistik önem dolayısıyla Rusların ana hedefi haline gelen İsakça 1771, 1790, 1809 ve 1818'de ele geçirilip ateşe verildi. Osmanlılar, XIII. Yüzyıl boyunca kaleyi ve depoları sürekli olarak yeniden onardılar ve İsakça'yı desteklediler (Murgescu, 2000: 490). Besarabya(Moldova)'nın Ruslar tarafından işgali üzerine stratejik önemini kaybetmeye başlayan İsakça, Osmanlı hakimiyetinin son yıllarında bir kaza merkezi olmaktan çıktı. Tulça sancağına bağlı bir nahiye merkezi haline gelen İsakça'nın bu gerilemesi daha sonra Romen gruplarının yerleşmesiyle dengelendi. Özellikle Transilvanya (Erdel) menşeli göçmenler bölgeye gelince hareketlilik getirmiş ve bunlar 1833'te Cocoşu Ortodoks Manastırı'nı kurmuşlardı. İsakça'ya yeni bir Ortodoks kilisesi ve Rumen okulu yapıldı. Adli bakımdan Sultan II. Mahmut'un Reformlarından sonra (1808-1830) Silistre'de *molla* başkanlığında Yüksek Mahkeme Babadağ'da bulunuyordu. Hırşova, Mangayla gibi İsakça'da da birer küçük mahkeme bulunmaktaydı (Ibram, 1999: 33). 1878'de Dobruca'nın tamamı gibi burası da Romanya idaresine bırakıldı. Karışık nüfusun etnik ve dini temele dayalı hayatında pek fazla değişiklik olmadıysa da XIX ve XX. Yüzyıllarda Dobruca'nın dinamik gelişmesine sınırlı ölçüde katkıda bulundu. Nüfusu 1901'de 158'i Türk, dokuzu Tatar olmak üzere küçük bir Müslüman grup dahil 5639 kişiden oluşuyordu. Kasabanın bugün ki ismi Isaccea'dır (Murgescu, 2000: 490).

2. İsakça Temettüât Defterleri

Temettüât, kelime anlamı olarak kârlar, faydalar, kazançlar anlamına gelir (Devellioğlu, 1996:1073). Tanzimat sonrası Osmanlı'da meydana gelen yenileşme faaliyetlerinden biri de vergi alanında gerçekleşen Temettüât isimli yıllık kazanca göre belirlenen vergi uygulamasıdır. Temettüât defterlerinin tutulması ise muhassıl isimli Tanzimat'la birlik görevlendirilen memurlara verilmiştir (Akgündüz, 2000:27). Temettüât defterlerinin kısa dönemli amacı, vergi yükünün adil dağılımı sağlamak ve mali bir reformun temellerini atmaktır. Muhassıllar sayımların daha sağlıklı olması için sayım yapılacak kazanın yerel idarecilerini kullanmış ve defterlerin ve sayımların kontrolünü kendileri üstlenmiştir. Temettüât kayıtlarında vergiye esas olacak emlak ve nüfusun sayımı yapılmış ve çeşitli adlarla alınan vergiler yerine hane reislerinin malî durumuna göre

vergilerin bir tek kalemde toplanması sağlanmıştır. Fakat sayım işinin uzun süreceği tahmin edildiğinden, hazinenin gelirden yoksun kalmaması için halktan peşin bir vergi alınmış ve daha sonra alınan vergi çok ise iadesinin yapılması, az ise tamamlanmak üzere kalanının alınması düşünülmüştür. Bu uygulamaya göre gelirlerden sağlanan her türlü vergi doğrudan merkezî hazineye toplanacak ve giderlerde yine buradan karşılanacaktı(Çadırcı, 1991:208). Bu sebeple Tanzimat dönemi malî bürokrasi açısından çok önemli bir gelişme meydana gelmiş ve Umûru Maliye Nezareti isminde, tüm mali işleri kontrol eden bir nezaret kurulmuştur. Bunun akabinde 1840 yılı içinde alınan bir kararla daha önce devlet gelir ve giderlerinin belirli bir bölümünü kontrol eden Mansure ve Redif Hazineleriyle Hazine-i Amire'nin kaldırılması gerçekleşmiş ve Maliye Hazinesi tüm gelir ve giderleri yöneten tek hazine haline getirilmiştir (Güran, 1989:7).

Temettüât uygulaması bir tür sayım özelliği göstermektedir. Osmanlı'da ilk sayım 14. y.y.'a kadar dayanmaktadır. Bu konuda Ömer Lütfi Barkan en eski tahrir defterlerinin Sultan Murat devrine (1360-1389) ait olduğu belirtmiştir. Ancak sayımın niteliğinden de anlaşılacağı gibi bu nüfus değil toprak yazımı için yapılmış ve nüfus ancak bu verilere göre yapılan tahminlerden çıkartılmıştır (Karal, 1943:7). Modern anlamda ilk sayım ise 1828/29 yıllarında hem Anadolu'da hem Avrupa'da yapılmış olan sayımdır. Yenilikçi hükümdar II. Mahmut, Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasının ardından yalnızca erkeklerin kaydedildiği bir sayımı başlatmış ancak 1828/29'da vuku bulan Rusya ile savaş yüzünden sayım yarım kalmıştır (Karpat,2003:56-58).

Temettüât Defterlerinin tasnifi ve kataloglanmasında o tarihlerdeki idari taksimat esas alınmıştır. Defterlerin alfabetik olarak eyaletlere ayrılması içindeki bilgiler esas alınarak yapılmıştır. Eyaletlerin her biri de kendi içinde alfabetik olarak kazalara ayrılmıştır. Defterler H. 1256-1261/M. 1844-1845 tarihleri arasında toplam 17.747 adettir. Bu defterler analitik envanter sistemine göre tasnif edilmiştir(B.D.A.G.M.,2000:254).

İsakça Kasabası'na ait defterler Başbakanlık Osmanlı Arşivlerinde ML. VRD. TMT. 12286 numaralı defterlerdir. Ebatları 18'e 49 cm'dir. Defterler tutulurken mahalle ve karyelerin yanında milletlere, mesleklere göre de tasnifler yapılmıştır.

Defterler tutulurken Müslüman yerleşim birimlerinde öncelikle muhtar-ı evvel, muhtar-ı saninin veya defter nazırı, imam ve hatibin kayıtları tutulmuştur. Gayr-i Müslim yerleşim birimlerinde ise varsa papazın kaydı yapılmıştır.

Hane reislerinin ismi kaydedilirken Müslümanlarda kimin oğlu olduğunu belirtmek için "bin", aile ismi belirtilip yapılan açıklamalarda ise "oğlu" ifadesi kullanılmıştır. Gayr-i Müslimlerin kimin oğlu olduğunu belirten yerlerde ise "veledi" ifadesi kullanılmıştır. Etnik isimler olarak "Yahudi", "Ermeni", "Laz", "Kazak", "Kıptî" ifadeleri yer almaktadır. Bu da bölgenin çok farklı topluluklara ev sahipliği yaptığını göstermektedir. Müslüman ve gayr-i Müslimlerin aynı yerleşim biriminde yaşadığına dair herhangi bir kayda rastlanmamıştır. Farklı etnik toplulukların defterleri tutulurken hangi mahalleye veya köye bağlı oldukları açıklanmadığı için onları ayrıca gruplandırmak zorunda kalınmıştır.

Hane reislerinin isimlerinin yazıldığı satırın başına öncelikle kaçınıcı hane olduğu belirtilmiş ve bu numaralandırma işlemi her yerleşim biriminde "bir"den başlamak üzere tekrarlanmıştır. Takiben hane reisinin baba ismi ve kendi ismi yazılmıştır. Daha sonra hane reisinin isminin üzerine sağdan sola doğru yatık olarak

mesleği yazılmıştır. Eğer herhangi bir mesleği yoksa boş bırakılmıştır. Bazen de geçimini sağladığı bir iş olduğu halde boş bırakılan hanelere rastlanmıştır.

Mesleğin ardından ona paralel bir şekilde “sene-i sabıkada vergi olarak vermiş olduğu” şeklinde vergi-yi mahsusa kaydı düşülmüştür. Vergi-yi mahsusanın ardından, eğer zirai geliri varsa “sene-i sabıkada aşar olarak vermiş olduğu” kaydı ve hububat gelirlerine düşen onda bir oranında aşar vergi miktarı yazılmıştır. Eğer hane reisinin bağcılıktan da geliri varsa Müslümanlardan bağ aşarı, gayr-i Müslimlerden ise mesleği bağcılık olanlardan sadece zecriye, bağcılık dışında bir işle meşgul olup da bunun yanında bağdanda gelir elde edenlerden hem bağ aşarı hem zecriye vergisi kayıtları da yazılmıştır. Arıcılıkla uğraşıyorsa kovan aşarı da belirtilmiştir. Koyun yetiştirenlerden alınan vergi ise adet-i ağnam remi olarak kaydedilmiştir. İsakça Temettüât Defterlerinde cizye olarak sadece Müslüman ve gayr-i Müslim Kıptilerden alınanlar miktarlarıyla belirtilmiştir. Diğer gayr-i Müslimlerden alınan cizyeler belirtilmemekle birlikte cizye oranları “âlâ” mı, “evsat” mı veya “edna” mı olduğu belirli harflerle işaretlenmiştir.

Hane reislerin isimlerinin yer aldığı kayıtlarının altında mal varlıkları, gelir kalemleri ve bunlardan elde edilen hasılatları belirtilmiştir. Mezru arazi, hayvan varlığı, varsa bağı ve arazisi, kovanı, dükkanı, değirmeni açıklamaları ve yıllık hasılatları ile yazılmıştır. Bu kayıtlardan sonra, en sola ve alta hanenin toplam temettüatı yazılmıştır. Bir defterin kaydı tutulduktan sonra ise, defterin sonuna tüm hanelerin toplam temettüatı ve vergileri kaydedilmiştir. Müslüman yerleşim yerlerinde ise muhtar-ı evvel ve muhtarı saninin, gayr-i Müslim yerleşim yerlerinde ise bunların yanında papazın, ünvanları ve mühürleriyle defter kaydını kapatmışlardır.

3. İsakça Kasabası’nda Sosyal Hayat

3.1. Nüfus

İsakça Kasabası Temettüât Defterleri mahalle ve köy esasına göre tutulmasının yanında, hangi mahalle ve köye dahil olduğu belirtilmemiş bazı grupları da içermektedir. Temettüât defterleri şu yerleşim birimlerinden ve gruplardan ibarettir: Mahalleler; Cami-i Kebir Mahallesi, Anbarlık Mahallesi, Kasab İlyas Mahallesi, Varoş Mahallesi ve Kazak Taifesi Mahallesi. Köyler; Cafer İslam (İslam Geaferca) Karyesi, Telime (Telita) Karyesi, Yeniköy (Eni Chioi) Karyesi, Alibeyköy (Alibei Chioi) Karyesi, Rakel (Rachel) Karyesi, Davutça (Dautcea) Karyesi, Pisika (Pisica) Karyesi, Manastır (Nicolitel) Karyesi, Meydan (Meidan) Karyesi. Diğer gruplar ise; Kasaba-i mezbura bağlı millet-i İslam-ı Kıptiyan, Misafir Laz Tahtacılar, Millet-i Ermeniyan, Millet-i Yahudiyan, Kasaba-i mezburda sahib-i dükkan olan Kapamacı esnafları ve Kasaba-i mezburdan iki saat mesafede olan bir Papaz’dır.

Tablo1’de mahalle, köy ve diğer grupların isimleri, hane sayıları ve Müslüman veya gayr-i Müslim oldukları belirtilmiştir. Köy isimleri ekseriyette Türkçe olmasına karşın, Rakel ve Pisika karyelerinin isimleri Türkçe değildir. Müslüman ve gayr-i Müslimlerin bir arada yaşadığı bir yerleşim birimi görülmemektedir. İsakça Kasabası’nda 870 hane vardır. En fazla hane sayısına sahip birim 123 hane ile Manastır Karyesi’dir. Onu 120 hane ile Kasab İlyas Mahallesi takip etmektedir. Üçüncü olarak da 106 hane ile Varoş Mahallesi’dir. Mahalle ve köylerin hangisine dahil olduğu bilinmeyen grupların hane sayılarını göz ardı edersek Cafer İslam Karyesi 16 hane ile en az haneye sahip birimdir. Onu 19 hane ile Rakel ve 21 hane ile Davutça Karyeleri takip etmektedir.

	Mahalle ve Köylerin İsimleri	Hane Sayısı	Dinî Durumu
1	Cami-i Kebir Mahallesi	51	Müslüman
2	Anbarlık Mahallesi	28	Müslüman
3	Kasap İlyas Mahallesi	120	Müslüman
4	Varoş Mahallesi	106	Gayr-i Müslim
5	Kazak Taifesi Mahallesi	72	Gayr-i Müslim
6	Manastır Karyesi	123	Gayr-i Müslim
7	Telime Karyesi	66	Gayr-i Müslim
8	Meydan Karyesi	40	8 Kıpti GM-32 GM
9	Alibey Kariyesi	32	Gayr-i Müslim
10	Cafer İslam Karyesi	16	Müslüman
11	Yeniköy Kariyesi	30	Gayr-i Müslim
12	Davutça Kariyesi	21	Gayr-i Müslim
13	Rakel Karyesi	19	Gayr-i Müslim
14	Psika Karyesi	60	Gayr-i Müslim
	Diğer Grupların İsimleri		
15	Millet-i İslamı Kıptiyan	18	Müslüman
16	Misafir Laz Tahtacılar	34	Müslüman
17	Millet-i Ermeniyen	3	Gayr-i Müslim
18	Millet-i Yahudiyan	26	Gayr-i Müslim
19	Kapamacı Esnafları	4	Gayr-i Müslim
20	Papaz	1	Gayr-i Müslim
	Toplam	870	

Tablo 1: İsakça Kasabası'nın Hane ve Din Dağılımı (BOA. ML. VRD. TMT. NU: 12286)

Temettüât defterleri hane reisi esas alınarak tutulduğu için, yerleşim birimlerinin toplam nüfusu hakkında ancak tahmini veriler elde edebiliriz. Osmanlı'daki aile yapısı az çocuklu oluşuyla dikkat çekmektedir. Çocuk sayısı yaygın olarak bir, iki ve üçtür. Bu sayı ailenin köylü veya şehirli olmasına ya da Müslüman veya gayr-i Müslim oluşuna göre çok az bir farklılık arz etmektedir. Buna göre Osmanlı ailesindeki kişi sayısının ortalama beş olduğu söylenebilir (Tabakoğlu, 2008:170). Hane sayısının beş ile çarpımıyla tahmini nüfusu bulabiliriz. Bununla beraber, hane sayısını üç ile çarparak da tahmini bir asgari nüfus elde edebiliriz.

Mahalle Köy ve Diğer Gruplar	Hane Sayısı	X3	X5
Cami-i Kebir Mahallesi	51	153	255
Ebnarlık Mahallesi	28	84	140
Kasap İlyas Mahallesi	120	360	600
Varoş Mahallesi	106	318	530
Kazak Taifesi Mahallesi	72	216	360
Cafer İslam Karyesi	16	48	80
Telime Karyesi	66	198	330
Yeniköy Karyesi	30	90	150
Alibeyköy Karyesi	32	96	160
Rakel Karyesi	19	57	95
Davutça Karyesi	21	63	105
Pisika Karyesi	60	180	300
Manastır Karyesi	123	369	615
Meydan Karyesi	40	120	200
Millet-i İslamı Kıptiyan	18	54	90
Misafir Laz Tahtacılar	34	102	170
Millet-i Ermeniyen	3	9	15
Millet-i Yahudiyan	26	78	130
Kapamacı Esnafları	4	12	20
Papaz(?)	1	3	5
Toplam	870	2610	4350

Tablo 2: İsakça Kasabası'nın Tahmini Nüfus Değerleri (BOA. ML. VRD. TMT. NU: 12286)

Temettüât defterlerine göre 377 hane mahallelerde, 407 hane köylerde bulunmaktadır. Bu da nüfusun % 43,33'ünün kasaba merkezindeki mahallelerde, % 46,78'inin de köylerde yaşadığını göstermektedir. Bunların dışındaki 86 hane de diğer gruplar dahilinde olup yerleşim birimleri bilinmemektedir. Bu son gruptakilerin çiftçilikle çok az meşgul oldukları anlaşılmaktadır. Köylerde yaşayan nüfus ile kasaba merkezinde yaşayan hane sakinlerinin nüfus olarak birbirlerine çok yakın oldukları görülmektedir.

3.2. Dini ve Etnik Yapı

Tablo 1'de yerleşim birimlerindeki dini ve etnik dağılım görülmektedir. 20 birimin 14'ü gayr-ı Müslim'dir. Müslüman ve gayr-i Müslimlerin kaydı düşülürken en bariz ayırıcı ifadeler olarak "veledi", "oğlu" ve "bin"(oğlu anlamında)'ni görebiliriz. Gayr-i Müslimler kayıt altına alınırken "veledi", Müslümanlar kayıt altına alınırken "oğlu" veya "bin" kelimeleri kullanılmıştır. Mahallelerden Varoş ve Kazak Taifesi Mahalleleri Gayr-ı Müslim iken, köylerden Müslüman olan sadece Cafer İslam Karyesidir.

İsakça Kasabası'nda Müslüman ve gayrimüslim olarak iki grup Kıptî (çingene) topluluk vardır. Bunlardan 8 hane ile Meydan Köyüne dahil olana grup gayr-ı Müslim'dir. Bu Kıptî topluluğun tüm hane reisleri tekneci esnafılığı ile meşgul olmaktadır. Diğer Kıptî grup ise Kasaba-ı mezbura bağlı olduğu ifade edilen Müslüman Kıptîlerdir. Bunlar 18 haneden ibarettir. Müslüman Kıptîlerin hane reisleri ise tamamen demircilikle meşguldür ve bunların ismi İslami'dir. Kasabada Kıptîlerden başka Yahudi, Ermeni, Kazak ve Lazlardan oluşan etnik gruplar vardır. 26 haneye sahip Yahudi topluluğu ekseriyette meyhanecilikle meşguldür. Ermeni topluluk ise 3 hanedir ve esnaflıkla uğraşmaktadırlar. Kasabanın mahallelerinden birinin ismi Kazak Taifesi'dir. Bu da mahallede Kazakların meskun olduğunu göstermektedir. Bu mahallede 72 hane bulunmaktadır*. İsakça Kasabası'ndaki Kazak ahali başta hizmet, dağcılık ve çiftçilikle meşgul olmaktadır. Ayrıca Temettüâtlarda "misafir Laz tahtacılar" ifadesi ile belirtilen ve 34 haneden oluşan, dinen Müslüman ve meslek olarak tahtacı oldukları görülen bir Laz topluluğu vardır. Bunların dışındaki gayr-ı Müslim ahali daha çok Romen ve Slavlardan oluşmaktadır.

İsakça Kasabası'nın toplam nüfusunun dini dağılımına baktığımızda 870 hanenin 267'sinin Müslüman, 603'ünün gayr-ı Müslim olduğu görülmektedir. Buradan da toplam nüfusun %30,68'inin Müslüman, %69,31'inin gayr-i Müslim olduğunu anlamaktayız.

Mahalle ve Köylerdeki toplam nüfusun dini dağılımına baktığımızda, mahallelerde yaşayan 377 hanenin 199'u yani %53,78'i Müslüman, 178'i yani % 47,22'si gayr-ı Müslim'dir. Köylerde yaşayan 407 hanenin ise sadece 16'sı yani %3,93'ü Müslüman, geri kalan 391 hane yani %96,07'si gayr-ı Müslim'dir. Hangi mahalle veya köyde yaşadıkları belli olmayan grupları ise tek bir şekil üzerinde gösteremeyeceğimiz için yukarıda ayrı ayrı verdiğimiz nüfus ve din yapılarıyla ilgili bilgilerle yetineceğiz. Mahalle ve köylerdeki dini dağılımı gösteren

* Kazaklar bölge tarihinde çok etkin bir role sahiptir. Ancak Kazak (Kozak ya da Kossak) olarak isimlendirilen bu halk Türk dilli Kazak Türklerinden ayrıdır. Bazı tarihçilere göre bunların Brodnikler'in torunları olduğu ifade edilmektedir (Gumilev, 2003: 360). Yaşadıkları coğrafya oldukça geniştir ve Karadeniz'in kuzey doğu ve kuzey batısına dağılmışlardır. "Don Kazakları" olarak da isimlendirilen bu halkın Slav ırkı ile akrabalığı bulunmaktadır ve Hıristiyanlaşmıştır. Osmanlı Rus savaşlarında Ruslar yanında yer almışlar ve her fırsatta Osmanlı topraklarını yağmalamışlardır. Zayıf askerî teknikleri mukavemete karşı dayanıksız olmalarına neden olmuş ve saldırıları sık sık püskürtülmüştür.

verilerden anlaşılacağı gibi Müslüman nüfusun yoğun olarak yaşadığı yerler İsakça Kasabası'nın merkezindeki mahallelerdir. Burada Müslüman ve gayr-ı Müslim nüfus birbirine bir hayli yakınken, Müslüman nüfusun küçük bir farkla daha fazla olduğu görülmektedir. Köylerde ise bu fark dikkat çekici boyutlarda fazladır. Dokuz köyden sadece bir tanesi Müslüman'dır ve bunun nüfusu da bir hayli düşüktür. Müslüman olan "İslam Geaferca" yani Cafer İslam Köyü, ismindeki "İslam" sıfatı ile de belki bu yüzden vurgulanmak istenmiştir (BOA. ML. VRD. TMT. NU: 12286).

3.3. Nüfus Yoğunluğu

İsakça Kasabası'nda Müslüman ve gayr-i Müslim nüfus yoğunluklarında, mahallelere ve köylere göre farklılık arz eden bir durum görülmektedir. Mahallelerde Müslüman halk çoğunlukta olmakla birlikte nüfus yoğunluğu gayr-i Müslim mahallelerinden bir miktar azdır. Köylerde çoğunluğun gayr-i Müslim olması yanında ortalama yüksek bazı kalabalık köylerin bulunması ve tek Müslüman köyü olan Cafer İslam Karyesi'nin 16 hane gibi düşük bir hane sayısına sahip olması, nüfus yoğunluğu bakımından farkı, mahallelerdeki farkın çok üzerine taşımıştır.

Dinî durumuna göre ayrılan mahallelerin, buralarda kayıtlı nüfusu mahalle sayısına böldüğümüzde mahallelerde gayr-i Müslim nüfus yoğunluğunun Müslümanların hayli üzerinde olduğunu görmekteyiz. Köylerde bulunan nüfusu, dini durumuna göre ayrılmış köy sayısına böldüğümüzde ise Müslüman köyün hane sayılarının düşük olmasından dolayı köylerdeki gayr-i Müslim nüfus yoğunluğunu Müslüman yoğunluğunun üç katına çıkarmıştır. Ayrıca kasabada bulunan ama hangi yerleşim birimine dahil oldukları belli olmayan Müslüman ve gayr-i Müslimler ile yerleşim yerleri belli olan hanelerin toplamının, dinî duruma göre ikiye ayrılmış mahalle ve köy sayısının toplamına bölünmesiyle elde edilen sonuçlar önceki sonuçlardan tamamen farklıdır. Önceki hesaplamalarda, açık ara ile geride olan Müslüman nüfus yoğunluğu, son hesaplamada gayr-i Müslimleri geçmiştir. Kasabanın genelinde üç kata yakın bir gayr-i Müslim-Müslüman oranı varken sonucun böyle çıkması, Müslümanların nüfuslarına göre yerleşim birimlerinin sayıca daha az olduğunu göstermektedir. Fakat son hesaplamada, nerede yaşadıkları belli olmayan grupları, dindaşlarının mahalle ve köylerine dahil ettiğimiz için güvenilirliği daha azdır. Bununla birlikte, yerleşim yerleri belli olmayan grupların ayrıca kendi aralarında büyük oranda ortak mesleğe de sahip olmaları aynı yerleşim biriminde yaşama ihtimallerini zayıflatmaktadır. Bu da dinî yönden karışık yerleşim yerleri olduğu fikrini doğurmakta, ancak kayıtlarda bu karışık yapının hangi yerlerde ne oranda olduğuna dair herhangi bir bilgiye rastlanmamaktadır (BOA. ML. VRD. TMT. NU: 12286).

4. İsakça Kasabası'nda İktisadi Hayat

4.1. Gelirler

İsakça Kasabası'nda gelirler, hububat üretimi, hayvancılık, değirmencilik, bağcılık, arıcılık, emlak kiralari, dağcılık-ormancılık, zanaat, esnaf ve hizmet bileşenlerinden oluşmaktadır. Gelirler toplanırken defterlerin sonundaki rakamlar değil, bilgisayarın kendi topladığı sonuçları yazdık. Çünkü defterlerde bazen eksik ve fazla toplamlara rastlanmıştır. Bunun ise makul ve tutarlı bir nedeni bulunamadığı için bilgisayar toplamının daha emniyetli olduğu düşünülmüştür. Defter sonu gelir toplamı bilgisayar toplamından % 0,5'lik bir fazlalık göstermektedir.

Tablo 3'te kasabanın toplam gelirinin 473438 kuruş olduğu görülmektedir. Toplam gelirin %34,97'si hububat üretiminden, %24,81'i zanaat, esnaflık ve hizmet gelirlerinden, %21,49'u bağcılıktan, %7,12'si dağcılık-ormancılıktan, % 4,85'i arıcılıktan, %2,94'ü emlak gelirlerinden, %2,62'si hayvancılıktan, %1,7'si de değirmencilikten elde edilmektedir. Tabloda en çok gelirin hububat üretiminden geldiği görülmektedir. Onu zanaat, esnaf ve hizmet gelirleri takip etmektedir. İleride görüleceği gibi İsakça Kasabası'nın esnaf ve zanaatkarlık yapısının en tipik özelliği orman ürünlerinin büyük oranda belirleyici olmasıdır.

Mahalle Köy ve Diğer Gruplar	Hububat Üretimi (Kuruş)	Hayvan (Kuruş)	Değirmen (Kuruş)	Bağ (Kuruş)	Arıcılık (Kuruş)	Emlak (Kuruş)	Dağcılık (Kuruş)	Zanaat, Ticaret Hizmet (Kuruş)	Toplam (Kuruş)	Nahiyelerin Toplam Gelirdeki Payı(Yüzde)
Cami-i Kebir Mahallesi	8825	195	500	5450	1900	3510	1750	7775	29905	6,31
Anbarlık Mahallesi	0	135	0	550	750	450	1100	4680	7665	1,61
Kasap İlyas Mahallesi	7710	1660	0	4652,5	2700	2800	2200	20325,5	42048	8,88
Varoş Mahallesi	19655	2945	710	32902	2620	4640	3975	15040	82487	16,3
Kazak Taifesi Mahallesi	7220	585	1135	790	0	0	7494	9046	26270	5,54
Cafer İslam Karyesi	14970	60	500	0	750	0	350	2735	19365	4,09
Telime Karyesi	7400	330	1265	10795	1850	0	1530	9192	32362	6,83
Yeniköy Karyesi	6050	180	300	0	960	0	6010	636	14136	2,98
Alibeyköy Karyesi	23030	2845	0	0	0	0	180	407	26462	5,58
Rakel Karyesi	3985	210	0	3060	1700	0	2845	55	11855	2,50
Davutça Karyesi	5475	135	0	0	245	0	1985	260	8100	1,71
Pisika Karyesi	0	810	0	125	0	0	0	20480	21415	4,52
Manastır Karyesi	49050	555	610	37524	7518	720	2375	5275	103627	21,88
Meydan Karyesi	11990	1473	540	100	1070	0	1962	664,5	17799	3,75
Millet-i İslam ı Kiptiyan	0	0	0	100	100	0	0	2497	2697	0,56
Misafir Laz Tahtacılar	0	0	0	200	500	1515	0	7970	10185	2,1
Millet-i Ermeniyan	0	0	0	0	0	0	0	1330	1330	0,28
Millet-i Yahudiyan	0	0	0	0	0	315	0	6175	6490	1,37
Kapamacı Esnafları	200	300	0	1500	300	0	0	2940	5240	1,10
Papaz	0	0	0	4000	0	0	0	0	4000	0,84
Toplam	165560	12418	5560	101749	22963	13950	33756	117483	473438	100
Gelir Kaynağı Türlerinin Toplam Gelirdeki Payı(%)	34,97	2,62	1,17	21,49	4,85	2,94	7,12	24,81	100	

Tablo 3: İsakça Kasabası'ndaki Gelir, Gelir Bileşenleri ve Gelirin Nahiyelere Göre Dağılımı (BOA. ML. VRD. TMT. NU :12286)

İsakça Kasabası'nda en fazla gelire sahip yerleşim birimi %21,88 ile Manastır Karyesi'dir. Bunda Manastır Karyesi'nin en fazla nüfusa sahip olması büyük oranda etkilidir. Onun ardından %16,3 ile Varoş Mahallesi gelmektedir. Varoş Mahallesi'nin hububat üretimi yanında bağcılıkta da önde gelmesi bun durumun sebeplerindedir. Üçüncü olarak da %8,88 ile Kasap İlyas Mahallesi gelmektedir.

4.1.1. Cizye Sınıflandırmasına Göre Gelirler

Cizye vergi mükelleflerinin malî vaziyetine göre üç grup olarak belirlenmiştir. Zenginlerden âlâ, orta hallilerden evsat, fakirlerden ise ednâ olarak alınır. Osmanlı'da bu gruplardan en büyüğü %60-80 ile evsat iken âlâ ile ednâ oranları %10-20 civarındadır (Kütükoğlu, 1999:534). Cizye ödemeleri 16. yüzyıldan önce gümüş, altın ve nadiren bakır para (mangır) ile yapılabilirken, mali bunalımın baş gösterdiği dönemden itibaren altın olarak toplanma yaygınlaşmış ancak daha sonra çıkarılan fermanlarla vergi toplayıcıların gümüş para da kabul etmeleri sağlanmıştır (İnalçık,1993a:46). İncelediğimiz İsakça Kasabası Temettüât Defterleri'nde de gayr-i Müslimlerin isimlerinin başında mükelleflerin cizye oranlarını gösteren “ع” (âlâ), “ط”(evsat) ve “ن” (ednâ) harfleri vardır. Temettüât defterlerinde cizye miktarları verilmediği için biz sadece İsakça Kasabası'nda yapılan vergilendirmede yüksek, orta ve düşük gelirli kıstasının hangi gelir grupları içine kullanıldığına bakabilmekteyiz. Âlâ'nın yüksek gelirli, evsat'ın orta gelirli, ednâ'nın ise düşük gelirli kimselerde alınan cizyeler olduğunu göz önünde bulundurarak bu karşılaştırmayı gerçekleştirdik. Kasabadaki papazlarda bu ifadelendirme ya hiç yoktur ya da yüksek gelirine rağmen ednâ olarak vardır.

Gayri Müslim Mahalle Köy ve Diğer Gruplar	Âlâ ibareli Hane Sayısı	Âlâ ibareli Hanelerin Gelir Ortalaması	Evsat ibareli Hane Sayısı	Evsat ibareli Hanelerin Gelir Ortalaması	Ednâ ibareli Hane Sayısı	Ednâ ibareli Hanelerin Gelir Ortalaması
Varoş Mahallesi	4	1827,5	39	1112,61	57	495,61
Kazak Taifesi Mahallesi	0	0	7	738,57	61	314,83
Telime Karyesi	1	900	14	751,78	52	390,5
Yeniköy Karyesi	0	0	7	598	21	450,23
Alibeyköy Karyesi	1	1340	20	985,57	10	436
Rakel Karyesi	1	990	3	806,66	11	579,54
Davutça Karyesi	0	0	1	635	20	402,75
Pisika Karyesi	0	0	12	401,08	47	341,95
Manastır Karyesi	1	1400	61	1224	61	461,27
Meydan Karyesi	0	0	10	621	22	462
Meydan Karyesindeki GM Kıptiler	0	0	0	0	0	0
Millet-i Ermeniyan	0	0	2	540	1	250
Millet-i Yahudiyân	0	0	5	396	21	214,76
Kapamacı Esnafları	0	0	3	916,66	1	2490
Papaz	0	0	0	0	0	0

Tablo 4: İsakça Kasabası'nda Cizye Oranlarına Göre Sınıflandırılan Ortalama Gelirler (BOA. ML. VRD. TMT. NU :12286)

Tablo 4'te cizye sınıflandırılmasına tabi olmuş hanelerin aynı sınıflandırma çerçevesinde gelir ortalamalı alınmıştır. Sınıflandırılması yapılan gelirlerin kendi içindeki tutarlılığı Kapamacı esnafları dışındaki yerleşim birimlerinde görülmektedir. Fakat bir yerleşim birimi için evsat cizyesine tabi tutulan gelir miktarı, diğer yerleşim biriminde âlâ cizyesine tabi tutulmuştur. Gayr-i Müslim yerleşim birimlerinden sadece beş tanesinden âlâ cizyesi alınırken, bu cizye dört hane ile en çok Varoş Mahallesi'nden tahsil edilmiştir. Âlâ cizyesinden mükellef olanların gelir ortalaması Varoş Mahallesi'nde en yüksek, evsat cizyesinden mükellef olanların gelir ortalaması ise Manastır Karyesi'nde en yüksektir.

4.2. Meslekler

Şehirleşmenin en önemli unsuru elbette ki nüfustur. Ancak bu tek başına şehirleşmeyi sağlayan bir faktör değildir. Şehir aynı zamanda meslek çeşitliliğinin yoğun olduğu yerleşim birimleridir. Meslek çeşitliliği ürün çeşitliliğini beraberinde getirdiği için, bu özelliklere sahip bir bölgenin daha az nüfuslu ve daha az meslek çeşidine sahip yerleri kendi eksenine çekmesi ve nüfus hareketlerinin de, çok çeşitli ürünlerin çok daha az emekle elde edildiği yerlere yani şehirlere doğru akması her zaman gözlenen bir vakıdır. İsakça Kasabası da kendi içinde böyle bir dinamiğe sahiptir. Kasaba merkezini oluşturan mahalleler çok çeşitli meslek erbaplarına mesken olurken, çevre yerleşim yerleri veya merkez mahalle olup da varoş sayılan yerler daha az sayıda meslek barındırır. Bununla birlikte İsakça Kasabası ise elbette ki kaza merkezine göre daha az sayıda mesleği bulundurur. Osmanlı'da kaza çapında teşkilatlanmış birimler kendi ihtiyaçlarına yetecek üretime haiz oldukları için (Genç,2005:60), üretim ve tüketim iç dinamiklere göre kendini dengeler. Osmanlı'da mevcut olan yöneten-yönetilen ayırımına göre zabıtlar, muhtarlar, imamlar, hatipler, kadı nâibi ve onun emrinde çalışanlar ve papazlar yönetici sınıfı oluşturur. Daha çoğunluktaki yönetilen kesim ise asıl üretici ve sosyal hayatın belirleyicisi olan çiftçiler gibi doğrudan zirai üretimle meşgul olanlar ile, yarı mamul veya hammadde durumundaki sanayi ürünlerini işleyen zanaatkar ile bunları pazarlayan esnaflardır(Çelik,2003:126). İsakça Kasabası'nda da, iktisadi ve sosyal hayatın ana dinamikleri olan meslek dağılımı Osmanlı'daki genel manzaranın benzerini oluşturur.

İsakça Kasabası'ndaki hane reislerinin meslek-durum dağılımı ve sayıları yerleşim birimlerine ve diğer gruplandırmalara göre şu şekildedir:

Cami-i Kebir Mahallesi: Erbab-ı ziraat 11, imam 1, hatib 1, defter nazırı 1, bakkal esnafı 3, bakkal tezgahdarı 2, dağcı 8, fakir 1, boş 1, balıkçı 1, balıkçı esnafı 3, çamcı 2, kayıkçı 4, mahkeme muhızı 1, zabıta 1, eskici 1, mumcu 1, bağcı 1, bostancı 1, kovancı 1, hizmetkar 2, kahveci 1, sığırtaç 1, baltacı 1.

Anbarlık Mahallesi: Kahveci 2, dağcı 4, hizmetkar 1, çamcı 1, talikacı 5, mumcu hizmetkarı 1, oduncu 1, arabacı 1, kovancı 2, berber esnafı 2, eskici 2, kara dağcı 1, kırıcı 1, kayıkçı 4.

Kasap İlyas Mahallesi: Nüfus mukayyidi 1, imam 1, muhtar 1, bağcı 3, erbab-ı ziraat 10, sakacı 7, hizmetkar 15, kahveci 6, dağcı 12, çamcı 4, kayıkçı 13, balıkçı 7, fakir 3, bakkal esnafı 2, talikacı 4, arabacı 1, bostancı 1, kovancı hizmetkarı 1, kırıcı 3, bakkal tezgahdarı 1, kovancı 4, dükkancı 4, berber 1, fiçici 1, boş 2, kasap hizmetkarı 1, bozacı 1, berber kalfası 1, duhancı 1, balıkçı 3, bıçakçı 1, zabıtiye onbaşısı 1, meracı 1, zabıtiye hizmetkarı 1, ölmüş 1.

Varoş Mahallesi: Papaz 1, erbab-ı ziraat 37, bağcı 24, meygede 9, arabacı 1, hizmetkar 12, dağcı 6, dülger 2, kırıcı 1, çırak 4, terzi 2, fırıncı 1, kayıkçı 2, mukan?? 1, meracı 1, kürkçü 1, meyhaneci 1.

Kazak Taifesi Mahallesi: Dağcı 22, erbab-ı ziraat 13, meyhaneci 2, hizmetkar 28, çizmeci 1, çırak 1, değirmenci 3, arabacı 1, boş 1.

Cafer İslam Karyesi: Erbab-ı ziraat 8, hizmetkar 3, kömürcü 2, dağcı 2, kovancı1.

Telime Karyesi: Erbab-ı ziraat 31, hizmetkar 25, değirmenci 2, bağcı 5, papaz 1,dağcı 2.

Yeniköy Karyesi: Erbab-ı ziraat 18, dağcı 10, değirmenci 1, hizmetkar 1.

Alibeyköy Karyesi: Erbab-ı ziraat 27, hizmetkar 5.

Rakel Karyesi: Erbab-ı ziraat 15, bağcı 3, dağcı 1.

Davutça Karyesi: Erbab-ı ziraat 16, hizmetkar 1, dağcı 4.

Pisika Karyesi: Balıkçı 58, arabacı 1, papaz 1.

Manastır Karyesi: Erbab-ı ziraat 89, papaz 1, bağcı 9, dağcı 10, meyhaneci 1, hizmetkar 7, terzi 1, arabacı 2, kovancı 3.

Meydan Mahallesi(Gayr-i Müslim Kıptiler hariç): Erbab-ı ziraat 24, dağcı 4, kırıcı 1, değirmenci 1, amele 1, hizmetkar 1

Meydan Karyesi'ndeki gayr-i Müslim Kıptiler: 8 tekneçi.

Misafir Laz Tahtacılar: 34 tahtacı.

Millet-i Ermeniyan: Dükkancı 2, çamcı 1.

Millet-i Yahudiyan: Meygede 24, boş 1, bodd?? 1.

Kapamacı Esnafı: Erbab-ı ziraat 1, kapamacı 2, yemenici 1.

Mesleklerin coğrafyadan etkilenmemesi de mümkün değildir. Bu durumu kasabamızda da görmekteyiz. İsakça Tuna kenarında olduğu için kayıkçılık, balıkçılık gibi mesleklerin yaygın olduğu görünmektedir. Özellikle kasabanın Tuna'ya en yakın köyü olan Pisika Karyesi'nin nüfusunun büyük bir kısmı balıkçıdır. Bununla birlikte bölgenin ormanlık bir alan olması, dağcılık, ormancılık, odunculukla ilgili mesleklerin öncelikli sıralarda yer almasını sağlamıştır. Kasabadaki en yaygın meslek çiftçiliktir. Çiftçiliği ise değişik hizmet işleri takip etmektedir. Bu da, gelir bölümünde gördüğümüz gibi temettüâtın dağılımında öncelikli olan gelir kalemleriyle paralellik arz etmektedir. Ancak bağcılık gelirleri kasabanın en önemli gelirleri arasında yer alırken meslek olarak bağcılığın pek de yaygın olmadığını görüyoruz. Bunun sebebi ise başta çiftçiler olmak üzere değişik meslekteki hane reislerinin de bağcılıkla meşgul olmasıdır.

4.3. Vergiler

4.3.1. İsakça Kasabası'ndaki Toplam Vergi Yükünün Bileşenleri

Tablo 5'te İsakça Kasabası'nın vergi miktarını ve vergi bileşenlerini görmekteyiz. 1844-1845 yılında kasabanın toplam vergisi 80968,5 kuruştur. Toplam vergi yükünde en fazla payı 20241 kuruşla Manastır Karyesi almaktadır. Onun ardından 12668,5 kuruşla Varoş Mahallesi gelmektedir. Bu iki yerleşim birimi diğerlerine göre de en yüksek nüfusa sahip üç yerden ikisidir. Vergi-yi Mahsusa diğer vergiler içinde 44673 kuruşla en büyük ağırlığa sahiptir. Vergi-yi Mahsusa'nın ardından 16561,5 kuruşla aşar vergisi gelmektedir. İsakça Kasabası'nın ekonomisinde tarımın hayati rol

oynamaması aşar bakımında vergi yükünün nispeten hafif olmasını sağlamış ve tüm hane sakinlerden toplanan Vergi-yi Mahsusa'nın ağırlığını artırmıştır. Aşarın Vergi-yi Mahsusa'ya geçtiği tek yer Cafer İslam Mahallesi'dir.

Bağdan elde edilen hasılatın vergisi olarak bağ aşarı daha çok Müslümanlardan alınırken, zecriye gayr-i Müslimlerden alınmıştır. Ancak İsakça Kasabası'nda bağ yetiştiren gayr-i Müslimlerden zecriye vergisinin yanında bağ aşarı da alınmıştır. Birkaç istisnası görülmekle birlikte, mesleği bağcılık olan gayr-i Müslimlerden sadece zecriye, mesleği ziraatçılık olup da bağcılıkla uğraşan gayr-i Müslimlerden hem bağ aşarı hem zecriye alındığı gözlemlenmektedir. Bu geçerlilik sadece ziraatçiler için değildir. Başka bir meslekte olup da, bağdan da gelir elde eden hane reisleri iki vergiyi de vermişlerdir. Zecriye ile ilgili elde edilen bulgular bağcılıkla ilgili konularda daha ayrıntı bilgi verebilir düşüncesiyle zecriye'yi bağ aşarına katmadan verdik.

Mahalle Köy ve Diğer Gruplar	Vergi -yi Mahsusa	Aşar	Adet -i Ağnam	Bağ Aşarı	Zecriyye	Cizye	Kovan Aşarı	Toplam
Cami-i Kebir Mahallesi	2457	882,5	0	500	0	0	620	4459,5
Anbarlık Mahallesi	1053,5	0	0	0	0	0	115	1168,5
Kasap İlyas Mahallesi	4958	771	57	327,5	0	0	971	7084,5
Varoş Mahallesi	6511,5	1965,5	167,5	2401,5	880	0	742,5	12668,5
Kazak Taifesi Mahallesi	3118	727,5	0	39	0	0	0	3884,5
Cafer İslam Karyesi	919	1497	0	0	0	0	230	2646
Telime Karyesi	3683	740	0	1191	440	318,5	0	6372,5
Yeniköy Karyesi	1569	605	0	0	0	0	106,5	2280,5
Alibeyköy Karyesi	2749	2303	68	0	0	0	0	5120
Rakel Karyesi	1287	398,5	0	296	180	0	678,5	2840
Davutça Karyesi	1005	547,5	0	0	0	0	0	1552,5
Pisika Karyesi	2405	0	0	12,5	0	0	0	2417,5
Manastır Karyesi	8285	4905	0	3748,5	1215	0	2088	20241
Meydan Karyesi	1966	1199	45	22,5	0	372	165	3769,5
Millet-i İslam ı Kıptiyan	297	0	0	30	0	790,5	23	1140,5
Misafir Laz Tahtacılar	1210	0	0	45	0	0	206	1461
Millet-i Ermeniyan	145	0	0	0	0	0	0	145
Millet-i Yahudiyan	655	0	0	0	0	0	0	655
Kapamacı Esnafları	400	20	0	150	0	0	92	662
Papaz	0	0	0	400	0	0	0	400
Toplam	44673	16561,5	337,5	9163,5	2715	1163	6356	80968,5

Tablo 5: İsakça Kasabası'nda Vergi bileşenleri (BOA. ML. VRD. TMT. NU :12286)

Tablo 6'da tüm vergi kalemlerinin toplamını toplam hane sayısına bölüp hane başına düşen ortalama vergi bulunmuştur. Tablo 6'ya göre kasabadaki ortalama vergi yükü 93,06 kuruştur. Yerleşim birimleri arasında hane başına düşen en yüksek vergi 165,37 kuruş ile Cafer İslam Karyesi'ndedir. Bunun sebepleri arasında Cefer İslam Karyesi'nde hane başına düşen tarım arazisinin yüksek olması, dolayısıyla tarımsal gelirin yüksek olması yatmaktadır. Cafer İslam Karyesi'nin ardından ise 164,56 kuruş ile Manastır Karyesi ve 160 kuruş ile Alibeyköy Karyesi gelmektedir. Manastır Karyesi'nden alınan vergi-yi mahsusa'nın yüksek oluşu bu durumun sebepleri arasında zikredilebilir. Alibeyköy Karyesi'nde ise hane başına düşen vergiy-yi mahsusa'nın yüksek olmamasına karşın vergi yükünün yüksekliği tablolardan da takip edilebileceği gibi tarım gelirlerindeki yükseklikten kaynaklanmaktadır. En düşük vergi yüküne sahip olan Yahudi grubunun ise tamamına yakını tarımla ilgilenmeden meyhanecilik ile

meşguldür. Bu durum da, vergi yükünü artırıcı önemli faktörlerden birinin tarım olduğunu göstermektedir.

Mahalle Köy ve Diğer Gruplar	Toplam	Hane Sayısı	Hane başına düşen vergi
Cami-i Kebir Mahallesi	4459,5	51	87,44
Anbarlık Mahallesi	1168,5	28	41,73
Kasap İlyas Mahallesi	7084,5	120	59,03
Varoş Mahallesi	12668,5	106	119,51
Kazak Taifesi Mahallesi	3884,5	72	53,95
Cafer İslam Karyesi	2646	16	165,37
Telime Karyesi	6372,5	66	96,55
Yeniköy Karyesi	2280,5	30	76,01
Alibeyköy Karyesi	5120	32	160
Rakel Karyesi	2840	19	149,47
Davutça Karyesi	1552,5	21	73,92
Pisika Karyesi	2417,5	60	40,29
Manastır Karyesi	20241	123	164,56
Meydan Karyesi	3769,5	40	94,23
Millet-i İslam ı Kıptiyan	1140,5	18	63,36
Misafir Laz Tahtacılar	1461	34	42,97
Millet-i Ermeniyan	145	3	48,33
Millet-i Yahudiyan	655	26	25,19
Kapamacı Esnafları	662	4	165,5
Papaz	400	1	400
Toplam	80968,5	870	93,06

Tablo 6: İsakça Kasabası'nda Hane Başına Düşen Vergi
(BOA. ML. VRD. TMT. NU :12286)

SONUÇ

İsakça Kasabası sadece Osmanlı için değil, kendinden önceki halklar ve devletler için de her zaman mühim bir konuma sahip olmuştur. Bunun en önemli nedeni ise Tuna'yı geçmek için en uygun noktalardan biri olmasıdır. Böyle bir geçit niteliği taşıması yoğun bir kültür farklılığını da beraberinde getirmiştir. Temettüât defterleri 19. yy.'da hız kazanan yenileşme faaliyetlerinin bir sonucu olarak malî anlamda düzen ve disiplini kurmak amacıyla tutulmaya başlanmıştır. İlk deneme beklenen başarıyı vermemekle birlikte daha sonra yeni teşebbüsler gerçekleşmiştir. Ancak son denemelerde de istenilen malî merkezîleşme sağlanamamıştır. Bu çalışma 1844-1845 yıllarına ait verilerden hazırlanmış olup İsakça Kasabası'nın merkez mahallelerini ve köylerini değerlendirmektedir. Kasabada toplam 870 hane vardır. Bunların 267'si Müslüman, 603'ü gayr-i Müslimdir. Nüfus ise tahminen, hane reisleri sayısını 3 ile çarparsak en az 2610, 5 ile çarparsak da en fazla 4350'dir.

İsakça Kasabası'nın toplam geliri 473438 kuruştur. Bunun %34,97'si hububat gelirlerinden %24,81 zanaat, esnafılık ve hizmet gelirlerinden %21,49'u bağcılıktan %7,12'si dağcılıktan, %4,85'i arıcılıktan, %2,94'ü emlak kiralardan, %2,62'si hayvancılıktan, %1,17'si değirmencilik gelirlerinden elde edilmektedir. Kasabanın toplam vergi yükü 80968,5 kuruştur. Vergiler, başta vergi-yi mahsusa olmak üzere, aşar,

bağ aşarı, zecriye, cizye, kovan aşarı ve adet-i ağnamdan oluşmaktadır. Bu vergilerde en büyük paya %55,17 ile vergi-yi mahsusa sahiptir. Onu %20,45 ile aşar takip etmektedir. Kasabada hane başına düşen ortalama toplam vergi 93,06 kuruştur.

Cizye konusunda dikkat çeken noktaların başında bazı papaz gibi gayr-ı Müslimlerden cizye alınmazken Kıptilerin hem Müslüman hem de gayr-ı Müslüm olanlarından alınmış olmasıdır.

Kasabadaki hane reislerinin en önemli gelir kaynağı çiftçilik olarak görülmektedir. Mesleklerdeki yoğunlaşmaya bakıldığında da durum bunu yansıtmaktadır. Ancak ziraat gelirleri ile onun ardından gelen zanaatlık, esnafılık ve hizmet gelirleri arasında çok büyük bir fark yoktur. Ayrıca hane başına düşen mezru tarla miktarına baktığımızda orta gelirli bir aileyi idare edecek büyüklüğü görememekteyiz. Zanaat, esnafılık ve hizmet işleriyle meşgul hane reisleri de bu manzarayı yansıtmaktadır. Bu sebeple hane reislerinin meslekleri dikkate alınarak yapılan sınıflandırma ve iktisadi durum tahminleri yeterli değildir. Hanelerin harici gelirlerine baktığımızda ise, bağcılık, dağcılık, arıcılık gibi uğraşların, o meslek grubu dışındaki hane reisleri tarafından fazlasıyla yapıldığı görülmektedir. Hatta bu işleri ek gelir olarak yapan hane reisleri, bu işlerin asıl erbablarından birkaç misli daha fazladır.

KAYNAKÇA

Arşiv Kaynakları

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (B. O. A.) Maliye Nezareti Vâridât Muhasebesi Defterleri Temettüat Defterleri (Ml. Vrd. Tmt.), H. 1260-1261 / M. 1844-1845. 12286

Kitaplar

AKGÜNDÜZ, Ahmet, ÖZTÜRK, S. (2000). *Yozgat Şehri Temettuatı, C.1*, İstanbul:Yimpaş

Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü (2000). *Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi*, İstanbul.

ÇADIRCI, Musa (1991). *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapıları*, Ankara: T.T.K.

ÇELİK, Gülfettin (2003). *Gebze (16.-19. Yüzyıl) Sosyo-Ekonomik Bir İnceleme*, Kocaeli: Gebze Belediyesi Yayınları.

GENÇ, Mehmet (2005). *Osmanlı İmparatorluğunda Devlet ve Ekonomi*, İstanbul: Ötüken Neşriyat.

GUMİLEV, L.N. (2003). *Eski Ruslar*, (Çev.Ahsen Batur), İstanbul: Selenge.

GÜRAN, Tefik (1989). *Tanzimat Döneminde Osmanlı Maliyesi: Bütçeler ve Hazine Hesapları (1841-1861)*, Ankara: T.T.K.

İNCİCİYAN, P. -ANDREASYAN (1974). *Osmanlı Rumelisi Tarihi ve Coğrafyası*, İstanbul: Edebiyat Fa. Basımevi.

İBRAM, Nuredin (1999). *Dobruca'daki Mülüman Topluluğu Manevi Hayatından Sayfalar*, Constanta: Ex Ponto.

KARAL, Enver Ziya (1943). *Osmanlı İmparatorluğu'nda İlk Nüfus Sayımı 1831*, Ankara: T.C. Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü.

KARPAT, Kemal (2003). *Osmanlı Nüfusu (1830-1914) Demografik ve Sosyal Özellikleri*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

KÜTÜKOĞLU, Mübahat (1999). *Osmanlı Devleti Tarihi C. 2*, İstanbul

TABAKOĞLU, Ahmet (2008). *Türkiye İktisat Tarihi*, İstanbul: Dergâh Yayınları.

Ansiklopedi ve Sözlük Maddeleri

DECEİ, Aurel (1993). “Dobruca”, *M.E.B. İslam Ansiklopedisi*, C. 3, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.

DEVELLİOĞLU, Ferit (1996). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları

İNALCIK, Halil (1993a). “Cizye”, *T.D.V. İslam Ansiklopedisi*, C. 8, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

İNALCIK, Halil, (1993b). “Rumeli”, *M.E.B. İslam Ansiklopedisi*, C. 9, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.

MURGESCU, Bogdan, (2000). “İsakça”, *T.D.V İslam Ansiklopedisi*, C. 22., İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

TOGAN, Zeki Velidi (1983). “Balkan”, *M.E.B. İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.